

Akik előttünk jártak

Kemény Gábor (1883–1948)

Kemény Gábor, akit az utókor – halála után még 15 évvel – „**a nagy magyar pedagógusok**” közé sorolt, aztán elfelejti, **Szarvason** született 1883. június 1-jén, iparos /szabó/ családból.

Középiskolai tanulmányait Szarvason végzi. Vándor Jenő „Kemény Gábor indulása” című tanulmányában elmondja, hogy már a diák Kemény Gáborban jelentkezik a pedagógiai hajlam. Az óra közötti szünetekben tanítja gyengébb diáktársait. **Pályadíjat nyer egy hazafias tárgyú költeményével.** Szerkesztője a Zsengék című iskolai lapnak. Később, híressé váló két osztálytársával, a költő **Gyóni Gézával** és a drámaíró **Katona Sándorral** önképzőkört alapítanak és lapot adnak ki. Mind a három – mint diák – ír a Képes Családi Lapokba. **Kemény Gábor és Katona Sándor közösen írnak színdarabot,** melyet egyenesen a Nemzeti Színháznak ajánlanak fel, de az elutasítja. Ebben az időszakban, a különben jó előmenetelű Kemény Gábor bizonyítványa leromlik, de összeszedi magát és jelesen érettségizik. **Egyetemi tanulmányait Budapesten és Kolozsvárt végzi. 1906-ban szerez tanári és bölcsészeti doktori oklevelet.**

A Kenyeres Ágnes-féle Magyar Életrajzi Lexikon szerint Kemény Gábor 1907-ben a **soproni Lähne Intézet tanára.** A következő évben – 1908-ban – már a **tordai Unitárius Gimnáziumban** tanít, egészen 1918-ig.

Hogy a szarvasi születésű és Kolozsvárt tanuló ifjú mikor kerül kapcsolatba az Unitárius Egyházzal, azzal életrajzírói nem foglalkoznak. Áttérésének éve is ismeretlen. De, ha azt vesszük figyelembe, hogy a felekezeti iskolákban csak az azon hiten levő tanárok taníthatnak, akkor Kemény Gábornak 1908-ban már unitáriusnak kellett lennie. **Unitáriusnak említi az Embernevelés című lap 1948. júniusi száma.** Az Unitárius Élet szerint temetésén Barabás István, akkori budapesti lelkész búcsúztatja. Kemény Gábor a **tordai Unitárius Gimnáziumban** – az akkori kor szokása szerint – beiktatási ünnepélyen foglalja el tanszékét. Ezen a nyilvános ünnepélyen – Kóte Sándor szerint – a **Család és iskola** címen tart felolvasást. Tanít latint és magyart. Osztályfőnöke az I. osztálynak. Tanártársaival részt vesz a város kulturális és társadalmi életében. Ír a helyi lapba, családokat látogat és Sophokles drámáiról készít dolgozatot.

1912–13-ban a **párizsi Sorbonne Egyetem hallgatója.** Itt klasszika-filológiai és pedagógiai előadásokat hallgat. Látogatja az iskolákat és a könyvtárakat. Részt vesz a francia gyermektanulmányozók előadásain. A Sorbonne Egyetemen ismerkedik meg Rousseau pedagógiai elveivel, de **foglalkozik a svájci és a belga neveléstudománnyal is.**

Visszatérve Tordára – amint Kiss Árpád írja – lélektani szemléletű pedagógiát folytat, mely erős szocialista tartalommal telítődik. 1918 őszén megszervezi a **Polgári Radikális Párt helyi csoportját.** Ezért, és mert haladó világnézettel és társadalmi felelősségérzettel rendelkezik, 1918-ban a Károlyi-kormány alatt **főispánnak nevezik ki.** Vándor Jenő úgy ítéli meg, hogy ezért lesz főispán, mert „a szegény vasúti bakter fiát is azzal a mértékkel méri, mint a legelőkelőbb mágánásét.”

A forradalom leverése után **Békéscsabán, a leánygimnázium tanára.** Kiss Árpád szerint nem sokáig tanít. Megromlott egészségi állapota, főként megromlott látása miatt nyugdíjba kényszerül. Budapestre költözik. Itt lakik 1922-től haláláig, 1948 május 15-ig. E 26 év lefolyása alatt főispáni nyugdíjából és írói munkásságáért járó tiszteletdíjakból él.

Az 1945 évi háború vége Budapesten éri. A rövid 3 év alatt, ami számára ezután adatott, különböző tisztségeket tölt be. Így elnöke, majd **1946-tól díszelnöke a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezetének, alelnöke az Országos Köznevelési Tanácsnak, majd vezetője a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium elvi ügyekkel foglalkozó főosztályának.** Szerkeszti az *Embernevelés* című lapot, a Szakszervezet tudományos folyóiratát. Lássuk e laphoz való viszonyát.

Kóte Sándor ismertetése szerint Kemény Gábor nézeteinek terjesztője az *Embernevelés* című folyóirat. E lap arra a feladatra vállalkozik, hogy tájékoztat a világ fontosabb köznevelési eredményeiről, a reformtervekről, a vitákról, a neveléstudomány új problémáiról, az elméleti munkában elért eredményekről és a vitatott kérdésekről. Sugár Béla arról ír, hogy **Kemény Gábor a folyóirat köré tömöríti az ország haladó pedagógusait.** E folyóiratban vázolja fel az iskolarendszer elvi és eszmei irányvonalát. Sugár úgy tudja, hogy Kemény Gábor e folyóiratban folytatott szakirodalmi munkásságának elismeréséül **a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává választja.**

Mint pedagógus arra törekszik, hogy az iskolából töretlen lélekkel, szabad emberek kerüljenek ki. **Lényegesnek tartja az iskolai és a szülői ház viszonyát.** Kijelenti, hogy a szülőknek is kötelessége gyermekeik megismerése. Az iskola – mondja – csak akkor töltheti be feladatát, ha élvezzi a szülők támogatását. Szerinte a sikeres nevelés fontos tényezője az **iskola és a szülői ház harmonikus kapcsolata.**

Hangoztatja, hogy az eredményes neveléshez elengedhetetlenül szükséges a gyermek fejlődését, sajátosságait szem előtt tartó módszerek alkalmazása. Így foglalkoztatja az **iskolai értékelés,** illet-

ve az **osztályozás problémája**. Az iskolai osztályozást – írja Köte Sándor – társadalomellenes eljárásnak mondja, mely akadályozza az egyén kibontakozását. Kemény Gábor véleménye szerint – olvassuk Köte Sándor egy másik tanulmányában – a tanárnak megértéssel és szeretettel kell tanulmányoznia növendékeit és emberséges viszonyt kell velük kialakítani. **Segíteni kell a gyermekek egyéniségének kibontakozását.** Az év végén osztályozás nélkül kell megállapítani az előrehaladás mértékét.

A pedagógiai tevékenység vezető elvének a humanizmust mondja. Ő maga a legnagyobb nehézségek közepette is hisz az emberben, s mint pedagógus arra törekszik, hogy az iskolából olyan emberek kerüljenek ki, akik képesek az emberhez méltó társadalmi rend megteremtésére.

Már pályája kezdetén eljegyzti magát a haladó társadalmi mozgalmakkal. Főlemeli szavát a szociális igazságtalanságok ellen. Ahogy Alexis György írja, olyan nevelő és tudós, aki sokféle ágazó munkásságában őszinte humanizmus és a szociális társadalom megvalósulásának gondolatát igyekszik kifejezni. Azonban tudományos munkáinak nagy része nem jut túl a haladó humanista polgári szemléleten. „Szocialista humanista” – jegyzi meg Kiss Árpád –, „aki az értelmi mérlegelés alapján áll és világnézetének határai elmosódnak.”

Köte Sándor szerint **Kemény Gábor nacionalistaellenes. Keresi a dunai népek egymásratalálásának útját.** Ezért tervez egy **Dunavölgyi Pedagógiai Szemlét**, mely a közös munkára figyelmeztetné a Duna völgye népeit.

Kemény Gábor széles körű irodalmi tevékenységet fejt ki. Foglalkozik szociológiával, irodalomkritikával, művelődéstörténettel és vallásfilozófiával. Irodalmi munkásságának központjában a közoktatás-politika, az iskolai nevelés és a pedagógiai kérdések állanak.

Kilenc könyve és 418 tanulmánya jelenik meg. Kisebb-nagyobb tanulmányai 51 folyóiratban látnak napvilágot. Befejezetlen cikkeinek száma négy. Fordításainak száma hét. Kéziratban marad 10 tanulmánya. Rádió-előadásainak száma 16 a Keresztény Magvetőben 4 munkája jelenik meg. Több tanulmánya álnéven kerül kiadásra. Álnevei: Rab Imre, Törő Gergely.

Kemény Gábort Sugár Béla **magas, szikár lobogószemű emberként írja le**, aki mindenkivel szemben türelmes. Nagy tudása és meggyőző érvelése legendaszerű. Életrajzírói különböző tulajdonságait emelik ki. Alexis György társadalmi előítéletektől való mentességét méltányolja. Eszményképének az emberré nevelést mondja. Azt a pedagógiát, amely az egyéni és a közösségi értéket együtt fejleszti ki. Béki Ernő Kemény Gáborban a magyar szellemi élet elnyomott, de haladó táborához való tartozást értékeli. Kiss Árpád azt jegyzi föl, hogy gazdag élete tele van gonddal, s a napos oldalon való tartózkodást hivatása és emberi erényei sohasem engedték meg. Nem szereti a

méltósággal járó külsőségeket, nem ismeri a tudás gőgjét. Benne sohasem különül el a tudós a hivatását szeretettel űző gyakorlati embertől. Jausz Béla abban látja Kemény Gábor személyiségének nagyságát, hogy világosan látja a fejlődés vonalát és a jövő érdekében nem fél kiállni az igazságért. Szakonyi Péter szerint Kemény az elsekélyesedett idők maradi pedagógiájának merész bírálója.

Az 1948. március 15-én széles körű **pedagógiai munkásságáért Kossuth-díjat kapó tudós**, az elismerő kitüntetés után még csak két napot ér meg. Kiss Árpád arról számol be, hogy temetésén sírjára a köztársasági elnök koszorúját az akkori közoktatásügyi miniszter helyezi el. A sírnál elhangzó gyászbeszédet a hivatalos Magyarország tiszteletadását fejezik ki.

Egykori lakóháza falán (XIV., Erzsébet királyné útja 11. sz.) 1983-ban emléktáblát helyeznek el. 1989 márciusban megalakul a **Kemény Gábor Iskolaszövetség**. Célja a nevelés haladó hagyományainak folytatása, fejlesztése, a szövetségbe tömörült iskolák közös érdekeinek képviselése, részvétel az oktatáspolitikai döntések előkészítésében, valamint az Embernevelés c. folyóirat újra megjelentetése.

Kelemen Miklós

***

Felhasznált irodalom:

Köte Sándor: Kemény Gábor válogatott pedagógiai művei 1966.

Kiss Árpád: Kemény Gábor Pedagógiai Szemle 1958.

Vándor Jenő: Kemény Gábor indulása Pedagógiai Szemle 1958. 7-8.sz.

Köte Sándor: Kemény Gábor pedagógiai öröksége Magyar Ped. 1964.

Sugár Béla: Emlékezés dr. Kemény Gáborra, szakszervezetünk első elnökére Ped. Lapja 1958.

Alexis György: Kemény Gábor halálára Szabad Nép 1948. május 19.

Kiss Árpád: Kemény Gábor 1883–1948 Köznevelés 1958. május 14.

Béki Ernő: dr. Kemény Gábor Fórum 1948. 6. sz.

Jausz Béla: Megnyitó a szarvasi nevelőképzés 100 éves fennállásának évfordulója alkalmából M. Pedagógia 1964.

Kiss Árpád: Kemény Gábor 1883–1948 Köznevelés 1948. június 1.